

Spomienky z holokaustu v slovenskom a talianskom literárnom kontexte

Šuša, I.: **Holokaust v talianskej a slovenskej memoárovej literatúre** Ústav slavistiky/ Seminár filologicko-areálových štúdií. Ed.: I. Pospíšil. Brněnské texty z filologicko-areálových štúdií, sv. 1. Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno 2009

Židovský holokaust predstavuje aj po niekoľkých desaťročiach jednu z najbolestivejších epoch vo vývoji ľudstva. Téma šoa je vďaka spomienkam svedkov, najmä autorov, ktorí prežili hrôzy koncentračných táborov, stále živá a sprítomňovaná ako memento aj súčasným generáciám. Autentické pohľady na túto tragickú skutočnosť nevystupujú len ako memoáre nepresahujúce medze národných štátov, ale naopak, šoa môžeme hodnotiť ako nadnárodný fenomén. Problematika holokaustu sa tak prejavuje v podobných súvislostiach aj v literárnom kontexte.

Monografia s názvom *Holokaust v talianskej a slovenskej memoárovej literatúre* je jednou z najnovších publikácií Ivana Šušu, ktorý pôsobí na Oddelení prekladateľstva a tlmočníctva Katedry slovenského jazyka a literatúry Fakulty humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Publikácia vyšla koncom októbra 2009 v Brne a je primárne určená záujemcom o židovský holokaust, slovenskú a taliansku (memoárovú) literatúru a históriu a literárnu komparatistiku. Je finálnym produktom doktorandského štúdia I. Šušu na Filozofickej fakulte Masarykovej univerzity v Brne a spolupráce so školiteľom Ivom Pospíšilom, s talianskou komparatistkou a profesorkou Filozofickej fakulty Janovskej univerzity Enricou Salvaneschiovou a s literárnym vedcom a expertom na súčasnú taliansku literatúru so zameraním na literatúru holokaustu – profesorom Fakulty cudzích jazykov a literatúr Janovskej univerzity Francescom De Nicolom. Spomenul by som aj Šušovo pôsobenie na Neapolskej univerzite ako lektora slovakistiky či početné stáže a zahraničné pobyty, na ktorých získal (v česko-slovenskom kontexte často doslova nedostupný) literárno-historický materiál v uvedenej oblasti.

V prvej kapitole monografie sa autor venuje holokaustu v kontexte talianskeho a slovenského fašistického režimu a jeho vzťahu k literatúre. Zmieňuje sa o fašistickej ideológii, ktorá sa stala synonymom násilia, rasizmu a xenofóbie nielen voči židom, ale i voči ďalším menšinám, ako k Rómom, zdravotne postihnutým či homosexuálom. Pripomína rôzne politické a sociálno-spoločenské intencie vo vývoji fašizmu a antisemitizmu v oboch krajinách – v Taliansku i na Slovensku. Problematiku holokaustu rozvíja aj z literárno-vedeckého aspektu.

Úvod druhej kapitoly rozpracúva teoretické pohľady na memoárovú prózu (predovšetkým s témou holokaustu) v slovenskej a talianskej literatúre, jej charakteristiku, východiská a žánrovo-kompozičný aspekt. V súvislosti s témou svojej práce chápe Šuša jednotlivé texty vo vzťahu k žánrovosti v dvoch priesečníkoch; a to ako texty, ktoré vznikli počas obdobia holokaustu a texty, ktoré vznikli po skončení vojny. Podľa neho „hlavným cieľom memoárovej literatúry s témou šoa je nepochybne zanechať v čitateľovi svedectvo – komunikovať mu konkrétny zážitok, aby prostredníctvom neho spoznal nielen osudy (v memoároch opisovaných) svedkov udalostí, ale i danú dobu, ideológiu, filozofiu. Tento typ literatúry zasahuje do interdisciplinárneho rámca výskumu (najmä v kontexte literatúra-história-politika/politológia-etika)“ (s. 32) Na základe recepcie vybraných diel autor potvrdzuje hypotézu o heterogénnosti memoárového žánru s jeho špecifickou štruktúrou na pomedzí medzi beletriou a dokumentárnosťou a uvádza jednotlivé charakteristiky (a aj ich dokazuje), kto-

rými sa memoáre vyznačujú: faktickosť, faktografickosť, chronologickosť, autentické zobrazovanie skutočností, časový odstup, čas udalosti (príhody)/čas rozprávania, určený časový úsek, tendencia k beletrizácii, epickej fabulácii a umeleckej transformácii. Z hľadiska lingvistického tak memoáre kontaminujú niekoľko jazykových štýlov – modelových štruktúr.

V ďalších častiach druhej kapitoly Ivan Šuša spomína konkrétne diela memoárovej prózy s témou holokaustu a predstavuje talianskych a slovenských židovských autorov (Primo Levi, Liana Millu, Giovanni Melodia, Giuliana Tedeschi, Leo Kohút, Juraj Špitzer, Rudolf Vrba, Hilda Hrabovecká, Alfred Wetzler, Max Stern a iní), ktorí často fakty, dokumentujúce realitu, funkčne vyvažujú reflexiami viažucimi sa neraz k filozofii či dejinám. Sú to svedectvá o prežitých udalostiach, ktoré čitateľovi poskytujú relevantné informácie o tejto krutej a nešťastnej epoche v dejinách ľudstva.

Za obzvlášť dôležitú môžeme považovať aj podkapitulu, v ktorej sa autor zaoberá prekladmi memoárov v biliterárnom kontexte, ich významom vo svetle vnútroliterárnych a medziliterárnych súvislostí. Špecifické sú totiž prípady slovenských židovských autorov, ktorí napísali svoje diela v emigrácii a k čitateľovi sa dostali prostredníctvom prekladov, resp. diela prerozprávali či umelecky upravili (oni sami) pre slovenského recipienta. Spomínajú sa tu mená ako Levi Gil, Chana Gilová, Akiva Nir, Kathryn Winterová, Iboja Wandall-Holmová a mnohé ďalšie.

Na záver sa autor venuje problematike kontaktológie a typológie vo vzťahu k memoárovej literatúre. Svoje výsledky a úvahy prezentuje v intenciách vnútroliterárneho a medziliterárneho (taliansko-slovenského) kontextu. Za významný determinant v rámci národno-(vnútro)literárnych vzťahov považuje osobné kontakty židovských autorov, ktoré tvoria súlad a vytvárajú jednotnú kultúrno-spoločenskú entitu. Popri samotných kontaktoch slovenských židovských autorov (J. Špitzer, L. Kohút, P. Salner) poukazuje na kontakt v kontexte slovenský a taliansky autor, napr. znalosť diela P. Leviho zo strany J. Špitza a H. Hraboveckej prostredníctvom prekladu do slovenčiny a opačnom smere (preklad R. Vrba – S. De Franco). V medziliterárnom kontexte (na autorskej osi Primo Levi a Leo Kohút) Šuša uvádza a opisuje (komparatívnou metódou) typologické súvislosti memoárov oboch autorov/oboch literatúr. Ich diela porovnáva na základe podobných životných situácií a osudov.

Spoločným menovateľom slovenskej i talianskej memoáristiky s témou holokaustu je ich neznalosť v radoch širokej verejnosti. Ivan Šuša sa v publikácii *Holokaust v talianskej a slovenskej memoárovej literatúre* zamerá na židovskú komunitu a na pozadí samotného fenoménu holokaustu na Slovensku a v Taliansku, priblížil jeho paralely, diferencie a konfrontácie. Dielo nepochybne prispieva k zaplneniu medzier (ne)informovanosti a absencie výskumov (často spôsobených ideologicky) v oblasti memoárovej literatúry s témou šoa – preto ju čitateľom nepochybne odporúčam.

Ladislav Gyorgy